

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 862930/4

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף גולדברג – אב"ד, הרב דוד בירדוגו, הרב מרדכי רלב"ג

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יהלי כהנוב ועו"ד מיכאל קורנלדי)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד מנדלה פרידמן ועו"ד רון וינשטוק)

הנדון: תוקפו של הסכם ממון בין 'ידועים בציבור' שלא אושר בערכאה שיפוטית

פסק דין

הצדדים הכירו בשנת 1988, כאשר האישה הייתה גרושה עם ילדה, והאישה היה פרוד עם ילד. לאחר כחצי שנה, אחר שהאישה התגרש מאשתו לשעבר, עברו הצדדים להתגורר יחד בדירת האיש ברחוב [ה'] בירושלים.

בשנת 1993 הודיעו לאישה ממנהל מקרקעי ישראל, כי היא זכתה בהגרלה לרכישת קרקע ובאפשרות לבניית בית פרטי ברח' [ד'] בירושלים. לקראת בניית הבית, ערכו ביניהם הצדדים הסכם (ראשון) המבטיח את שותפותו של האיש עד לרישום הדירה בטאבו. בנוסף לכך, ערכו הצדדים ביניהם בתאריך כ"ג בתמוז תשנ"ד (2.7.1994) הסכם ממון (שני) ללא אישור בית משפט, נוטריון או רושם נישואין.

נעיר כי קיימת מחלוקת עובדתית בין הצדדים אם הסכם הממון נעשה מיוזמתה של האישה או מיוזמתו של האיש, אך למעשה אין הדבר משנה לשאלה המשפטית שלפנינו. בסוף 1996 הסתיימה הבנייה והצדדים עברו לגור בדירה, ובתאריך ח' בניסן תשס"ב (21.3.2002) לאחר רישום הבית בטאבו, בוטל ההסכם משנת 1993 לזכויות האיש בדירה.

במהלך חייהם המשותפים של הצדדים נולדו להם שלושה ילדים.

בשנת 2000 מיסדו הצדדים את נישואיהם ונישאו כדת משה וישראל.

עתה, אחר שנישואיהם עלו על שרטון, פתחו הצדדים בהליך גירושין, ועתה הם נחלקים על תוקפו של הסכם הממון שכרתו יחד ועל אופן חלוקת הרכוש ביניהם.

השאלה שאליה אנו נדרשים היא: האם הסכם הממון (השני) בין הצדדים בשנת 1994 בהיותם עדיין 'ידועים בציבור' הצריך אישורו של בית המשפט לענייני משפחה או בית הדין הרבני, והאם הסכם ממון בין ידועים בציבור צריך אישור של בית משפט או בית דין לפי חוק יחסי ממון?

לטענת האישה, הסכם הממון ביניהם משנת 1994 אינו תקף, וזאת משום שלא אושר על ידי בית משפט, נוטריון או רושם נישואין, כדרישת חוק יחסי ממון, וזאת אף שבאותה העת שכרתו את ההסכם ביניהם לא היו נשואים על פי דין תורה אלא היו רק 'ידועים בציבור'. למרות זאת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עמדתה היא כי מבחינת החוק הם נחשבים לעניין זה 'בני זוג'. לתמיכה בעמדתה היא מפנה אל ע"א 640/82.

לטענת האיש, לפי פסיקת בית המשפט, אומנם 'ידועים בציבור' רשאים לפנות אל בית המשפט לענייני משפחה (ולפני כניסתו לתוקף של חוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה – 1995, אל בית המשפט המחוזי) כדי שיינתן לו תוקף פסק דין, דבר שלא הוכר קודם לכן בפסיקות בתי המשפט, אך עדיין מתן תוקף של פסק דין להסכם זה ביניהם הוא רק כבגדר חוזה רגיל ולא כב'הסכם ממון' לפי חוק יחסי ממון, ואין הצדדים מוכרחים להיזקק לאישורו של בית המשפט כדי לתת להסכם שביניהם תוקף, כפי שהדבר נדרש בין בני זוג נשואים לפי חוק יחסי ממון. לתמיכה בטענותיו גם האיש מפנה אל פסיקת בית המשפט בע"א 640/82 שהפנתה האישה וכן גם אל רע"א 6854/00, שיובאו להלן.

סעיפים 1 ו-2 לחוק יחסי ממון קובעים:

1. הסכם בין בני זוג המסדיר יחסי ממון שביניהם (להלן: הסכם ממון), ושינוי של הסכם כזה, יהיו בכתב.

2. (א) הסכם ממון טעון אישור בית המשפט לענייני משפחה (להלן: בית המשפט) או בית הדין הדתי שלו סמכות השיפוט בענייני נישואין וגירושין של בני הזוג (להלן: בית הדין), וכן טעון שינוי של הסכם כזה אישור כאמור.

(ב) האישור לא יינתן אלא לאחר שנוכח בית המשפט או בית הדין, שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חופשית ובהבנם את משמעותו ואת תוצאותיו.

מטרתו של החיוב הקיים בחוק יחסי ממון, הדורש את אישורו של הסכם ממון בין בני זוג על ידי הערכאה השיפוטית, היא למנוע מצבים שבהם כריתת ההסכם נעשתה על ידי צד שלא באמת היה מעוניין בהסכם זה ושנקלע אליו בעל כורחו בחוסר רצון עקב יחסי כוחות ולחצים שנוצרו במסגרת הנישואים. כך הסביר זאת הנשיא, כתוארו אז, מ' שמגר בע"א 4/80 (ח' מונק נ' א' מונק וערעור שכנגד, פ"ד לו(3) 421, בעמ' 429):

האישור המתחייב על פי חוק מגמתו להבטיח את קיומה של גמירת דעת מצד שני בני הזוג. בשל הבעיות הרבות, וביניהן תופעות בלתי רצויות המתלוות לעתים לדרך כריתתו של חוזה בין בני זוג, ביקש המחוקק להבטיח כי התוקף להסכם יינתן רק על יסוד הסכמה, המובעת בו במעמד ובהירות הראויה, ולמטרה זו הפקיד את בית המשפט או את בית הדין, לפי העניין, על מתן האישור.

אומנם בהגדרת הסעיף הראשון את הסכם הממון: "הסכם בין בני זוג המסדיר יחסי ממון שביניהם" הטעון אישור של בית משפט או בית דין, חסר פירוט ההגדרה מי הם אותם "בני זוג" שאליהם החוק מתייחס, ומה מגדיר אותם כ"בני זוג". אולם מהמשכם של סעיפי החוק עולה בבירור כי המדובר הוא בבני זוג שמיסדו את זוגיותם בנישואין, כפי שקובע סעיף 2(ד) לחוק:

הסכם בין בני הזוג שאושר בפסק דין להתרת נישואין על ידי בית הדין, דינו כדין הסכם ממון שאושר לפי סעיף זה [...] לרבות גירושין, ביטול נישואין, הכרזה שהנישואין בטלים מעיקרם או פירוד לפי דין דתי שאינו מאפשר גירושין.

כך עולה גם מסעיף 5(א) לחוק: "עם התרת הנישואין או עם פקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג [...] זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולפי סעיף 2 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953: "נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה."

כך פסק גם בית המשפט העליון בהרכב מורחב בע"א 640/82 (חנן כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד לט(1) 673 (1985)) – פסק דין שאליו הפנו שני הצדדים.

באותו מקרה, אחר שבית המשפט דחה את בקשתם של בני זוג, כהן וגרושה שנישאו בנישואין פרטיים, לאשר את הסכם הממון בניהם על פי סעיף 2 לחוק חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג – 1973 (להלן: "חוק יחסי ממון"), נבחנה השאלה האם בדין דחה בית המשפט את בקשתם לאשר את ההסכם ביניהם לפי חוק יחסי ממון.

לדעת הרוב (השופטים גולדברג, ברק ולוין, כנגד דעתם של הנשיא שמגר והמשנה לנשיא בן-פורת – כולם כתואריהם אז) שכמותו נפסק בפסק הדין, מאחר שאישור ההסכם ומתן תוקף אינו קובע אם הנישואים בין בני הזוג היו כשרים או לא, ממילא אין כל מניעה בכך שבית המשפט ייאותרם.

אך עם זאת, הבהיר השופט, כתוארו אז, א' גולדברג, שכתב את עמדת הרוב:

גם אם אין החוק מגדיר את המושג "בני זוג", אך ברור הוא כי הוראותיו לא יחולו אלא על מי שהם בני זוג נשואים, שכן הסדר האיזון חל עם פקיעת הנישואין "עקב גירושין או עקב מותו של בן זוג" (סעיף 5(א) לחוק), ואין הסכם ממון על פי סעיף 1 לחוק בא אלא לשנות את הסדר האיזון שבחוק.

מאוחר יותר ברע"א 6854/00 (היועץ המשפטי לממשלה נ' זמר, פ"ד נז(5) 491 (2003)), ביקש היועץ המשפטי לממשלה לערער על פסק דינו של בית המשפט המחוזי, תל אביב יפו בע"מ 1002/00, אשר קבע בערעור שבא לפניו כי בשונה מבני זוג נשואים אשר חייבים את אישורו של בית המשפט או בית הדין כדי לתת תוקף להסכם הממון שביניהם, ידועים בציבור – אף שאינם חייבים – רשאים הם אם ירצו בכך לבקש מבית המשפט לענייני משפחה לאשר את ההסכם וכן לתת לו תוקף פסק דין. נגד כך סבר היועץ המשפטי לממשלה כי חוק יחסי ממון לא רק שאינו מחייב ידועים בציבור באישור הסכם הממון ביניהם אלא אף אינו נוגע להם גם אם יבקשו זאת, וכי על בית המשפט לענייני משפחה לדחות את בקשתם.

בפסק דינו חזר בית המשפט העליון על קביעתו בע"א 640/82:

כפי שנקבע בפרשת ע"א 640/82 הנ"ל [1], חוק יחסי ממון בין בני זוג אינו חל כלל על זוגות בלתי נשואים, לכן אינו חל על ידועים בציבור כנשואים. התוצאה היא כי ההסכם שאישורו נתבקש על ידי בית המשפט לענייני משפחה, אינו הסכם ממון במובן החוק הנזכר. הוא הסכם רגיל הנתפס על ידי דיני החוזים הכלליים.

אולם עם זאת, סברו שופטי בית המשפט כי אין בכך כדי למנוע מבית המשפט לענייני משפחה להיענות לבקשת הידועים בציבור ולתת תוקף של פסק דין להסכם שלהם.

השופט, כתוארו אז, א' ברק, אומנם ביקש בחוות דעתו אף "להשאיר ב'צריך עיון' את השאלה אם חוק יחסי ממון בין בני זוג – החל על בני זוג – אינו יכול לחול, מתוכו הוא, על ידועים בציבור".

אולם עמדתו זו נדחתה על ידי דעת הרוב, של השופטים, כתוארם אז, ד' דורנר וי' אנגלרד אשר קבעו כי חוק יחסי ממון אינו מתייחס אל ידועים בציבור אלא אל בני זוג נשואים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העולה מהאמור הוא כי ההסכם הממוני בין הצדדים שלפנינו, שנכרת ביניהם עוד לפני שנישאו, בעוד היו 'ידועים בציבור', איננו זקוק לאישור בית המשפט לענייני משפחה או בית הדין הרבני, וקיבל את תוקפו מכוח דיני החוזים. מרגע שהסכם זה היה תקף, הרי שעם מיסוד מערכת היחסים ביניהם בנישואין כדת משה וישראל, על פי הוראות חוק יחסי ממון והרציונל שהבאנו לעיל לחוק זה, לא נדרש ההסכם שביניהם לקבל אישור ותוקף מערכאה שיפוטית.

כמו כן, ברצוננו להוסיף בזה שגם על פי ההלכה האישה זכאית לסך 100,000 דולר בלבד בעבור חלקה וכמפורט בסעיף א' להסכם הממון. זאת אף שקיימת אפשרות שערך הקרקע כיום עולה על הסכום הנ"ל, מאחר שהאישה הורתה לאיש להחזיק בקרקע, בגדר "לך חזק וקני", ועל כן גם על פי ההלכה איננה זכאית לתבוע מעבר לסכום הנקוב בהסכם הממון הנ"ל.

ניתן לפרסם את פסק הדין לאחר השמטת שמות מזהים.

ניתן ביום י' בכסלו התשע"ח (28.11.2017).

הרב מרדכי רלב"ג

הרב דוד בירדוגו

הרב יוסף גולדברג – אב"ד